

Ключевые слова: национальная идея, соборность, профессиональная подготовка, будущий учитель музыки, специальный курс.

The article deals with the necessity of the incarnation's the national idea in the content of professional training's future teachers of musical art. The results of studies characterizing the state of formation's experience of emotional and value of students' attitudes to national musical traditions. The proposed complex of tasks' organizational and methodical support of the preservation and reproduction's national idea in the content of professional training's students of higher art education.

Key words: national idea, collegiality, professional training, future music teacher, a special course.

УДК 78.27

Ольга Демчук

КОНЦЕПТ ДУХОВНОСТІ В ОБРАЗНІЙ СФЕРІ ТВОРЧОСТІ О. МЕСІАНА

У статті висвітлюється поняття духовності в образній сфері творчості видатного французького композитора ХХ століття Олів'є Месіана, яке універсалізує естетичну красу і духовний зміст його музики.

Ключові слова: духовність, монообраз, свобода, гуманізм, Абсолютний Дух, цінність.

Таїна творчості, духовний зміст сучасної музики є однією з архіскладних і, водночас, актуальних проблем наукової рефлексії. Особливо, коли йдеться про композиторів, які вже стали класиками ХХ століття. Олів'є Месіан займає тут чільне місце як творець «культових» творів «Квартет на кінець часу», «Двадцять поглядів на Ісуса-Немовля», «Каталог птахів» та інших, духовна інтенція яких є вражаючою. Як наголошує К. Зенкін, у творчості Месіана «постійно присутнє прагнення розглядати музику у світлі вищого, Божественного світу, прагнення чути музику як голос Божественної гармонії, що возвеличує людину» [4, с. 12]. Занурення у внутрішній світ митця уможливило досягнення тих чинників, які концептуалізували духовно-образну сферу творчості композитора.

Філософія музики потребує серйозного аналізу, бо залишається до сьогодні маловивченою проблемою. Питання філософії духу найглибше висвітлено німецьким мислителем Георгом Вільгельмом Фрідріхом у його концептуальній праці «Філософія духу». Джерельною базою для написання статті стали праці, автори яких, заглиблюючись у поняття духовності, досліджують духовно-образну сферу творчості. Це, зокрема, статті В. Алєєва [1], І. Живоглядової [5], К. Зенкіна [4], Л. Ігнатової [6], О. Мохначевої [7], О. Самойленко [10], О. Цобіної [12]. Важливим джерелом наукової інформації стало також інтерв'ю Клода Самюеля з Олів'є Месіаном [11].

Мета статті – дослідити концепт духовності як універсалізуюче поняття життя і творчості О. Месіана. Висвітлити філософське підґрунтя творчості композитора та духовні чинники інспірації образного світу його музики.

У сучасній філософії діапазон вивчення проблеми духовності дуже широкий і різноманітний, що свідчить про відсутність цілісної методологічної моделі в дослідженнях цього поняття як феномена концептуального. Онтологічна домінанта духовності – це іманентне прагнення людини повернутися «до себе», до власної неповторності і самопізнання. Заглиблюючись у проблеми духовності, визначаємо її структуру у вигляді «онтологічного кола», яке замикається на усвідомленні людиною своєї індивідуальності. Розглядаючи з різних позицій духовне і духовність, слід визнати, що багато таємниць духу глибоко заховані в людській індивідуальності.

Саме духовність допомогла Месіану утвердитися як особистості, а його творчість стала засобом і сферою самоствердження і була спрямована на досягнення людини, природи, а також онтології духовності в мистецтві. Це уможливило розгляд поняття духовності як змістовно-сислової домінанти усіх видів діяльності цього видатного представника французької та світової музичної культури [12, с. 124].

Отже, духовність не є чимось надлюдським, містичним, вона є реальною, персоніфікованою і належить людині, яка прагне знайти відповіді на трепетні питання буття. Власне для того, щоб віднайти цю істину, Олів'є Месіан використовує музику як синтез матеріального та ідеального, природи та духу.

© Демчук О., 2015.

Як стверджує І. Живоглядова, історія розвитку людської культури – це історія усвідомлення і визначення людиною своєї суті, виключності власного буття, особливим виміром якого є духовність [5, с. 178]. В. Петрушенко визначає духовність як одне з важливих понять філософії та культурології, що позначає якісний стан внутрішніх спрямувань і прагнень людини до найвищих та безсумнівних особистісних і соціальних цінностей [9, с. 64]. Ця категорія є найсуттєвішою ознакою ставлення до дійсності, що дістає вираз через активну, творчу функцію свідомості індивідуума.

Важливо, що духовність формується власними зусиллями індивіда, базою його знань, осмисленням дійсності, почуттями. Опіраючись на цю категорію, людина будує інший світ із притаманними тільки їй поняттями та символами. Власне це формує її духовну сферу як спосіб існування. Аналізуючи поняття духовності, Л. Ігнатова слушно наголошує, що духовність – це світоглядна категорія, сутність якої полягає у поєднанні теоретичного, практичного і творчого компонентів освоєння об'єктивної реальності, а також у самореалізації творчої особистості [6, с. 25]. Саме таким трактуванням можна пояснити глибоку і багатогранну творчість Олів'є Месіана, для якого поняття духовності мало, крім світського, ще й релігійне тлумачення. Безперечно, глибока віра Месіана визначила характер його мистецтва, перетворила сюрреалістичну невизначеність у возвеличення Світла і Любові.

Розширюючи межі цієї категорії, людина роздумує, що таке добро і зло, краса і потворність, що є Вічність. Тому слід розглядати це поняття як безперервний і складний рух людини до істини, до відкриття себе в істині. Власне свобода духу та мислення Олів'є Месіана дала йому можливість повністю віддатися творчості і жити за покликанням. Тут доречно навести слова самого Месіана: «Дійсно, з моєї точки зору, композитор творить музику, тому що він повинен її творити, бо таке його покликання, і він це робить зовсім природно, як яблуння приносить яблука, а трояндовий кущ троянди» [11].

Як відомо, в основі творчості Олів'є Месіана лежать християнські мотиви, які є джерелом концепції гуманізму, інспірованої духовністю. На думку О. Мохначевої, духовність – чи не основне поняття тої культури, яка тримається на християнстві і чийм зерном є гуманізм [7, с. 212]. Гуманістичні ідеї, центровані не так до себе, як до інших людей, до суспільства і держави, фундаментують духовність, яка є потребою індивідуума, аби донести свою істину до людства з метою вдосконалити світ. Глибоке знання Біблії, старозавітних сюжетів, релігійне виховання породили у композитора живе почуття гуманізму, ідеали якого були його життєвим кредо.

Наступним важливим моментом є те, що самобутні риси духовності становлять чинник екзистенції людського буття. Людина розглядається як унікальна духовна істота, що здатна до вибору власної долі, основою якої є свобода як відповідальність за результат свого вибору. В центрі уваги стоїть людське Я, яке робить особистість неповторною. «Внутрішня енергія» духовності переносить зовнішнє існування буття у внутрішній всесвіт людини. Світоглядні, моральні, етичні, пізнавальні інтенції людини на буття формує саме духовність – сфера творчої діяльності, яка проявляється у свободі та відповідальності. Духовність виходить за межі усвідомленої реальності як трансцендентна категорія, включаючи «несвідоме» і «передсвідоме».

Щоб глибше зрозуміти категорію духовності, слід зупинитися на поняттях «дух» і «душа», які є спорідненими, але водночас сутнісно відрізняються. Якщо душа вважається іманентним початком людської суб'єктивності, то дух – трансцендентним, тим, який виходить за межі свідомості та пізнання. Терміном «душа» позначається внутрішній світ людини, її психіка, а терміном «дух» – ідеальне начало людини (на противагу матеріальному). « «Дух» можна адресувати божественній першооснові, визнати його «іншосвіття», тобто недосяжність і незбагненність», – зазначає О. Самойленко [10, с. 8]. Проникнення ж «духу» в людське життя становить суть духовності. Розглядаючи це питання, дослідниця також опирається на визначення поняття «духу» іранським філософом XI-XII ст. Аль-Газалі, який вважає «дух» божественним даром, сутністю людини, божественним велінням, яке не кожному дано зрозуміти. Дух контролює, дорікає і вимагає [10, с. 10].

Як відомо, філософія духу за Гегелем містить поняття: суб'єктивний, об'єктивний і абсолютний дух. Кожний індивід з притаманними йому ознаками раси, статі, віку, темпераменту та ін. є суб'єктивним духом. Індивід розуміє, що його індивідуальна свобода обмежена свободою йому подібних. Так формується поняття об'єктивного духу, яке відповідає колективному життю людей в суспільстві. Натомість абсолютний дух – це єдність суб'єктивного і об'єктивного. Гегель розробляє три підходи до розуміння абсолютного духу: споглядання в мистецтві, дія почуття та уяви в релігії, існування чистої думки у філософії. Мистецтво, тобто прекрасне, є абсолютним в чуттєвому явищі.

Отже, за Гегелем «абсолютний дух втілюється у мистецтві (в художніх образах), релігії (бог і т.п.), філософії» [2, с.157]. Підтвердженням цієї думки є глибокодуховна творчість Олів'є Месіана, зміст якої не відразу відкривається навіть тому, хто розуміє музичну семантику. Ключем до осягнення музики Месіана є усвідомлення того, що саме дух інспірує творення месіанівських образів. Олів'є Месіан керувався постулатом з Євангелія від святого Івана: «Дух дихає, де хоче, і його голос ти чуєш, та не відаєш, звідкіля він приходить і куди він іде. Так буває із кожним, хто від Духа народжений» [8, с. 115].

Власне мистецтво є безпосереднім виробником духовних цінностей як індивідуума, так і суспільства загалом. Тому категорія цінності є структурним елементом творчої діяльності, яка вибудовує світ особистих емоційних переживань. Для культуротворчої діяльності цінність має велике значення, адже її слід розуміти як потойбічний, духовний феномен, трансцендентну сутність, закладену Богом як потенційну довершеність. Ціннісний світ Месіана складається з образів, які творять його внутрішній духовний світ. Емоційні переживання композитора, його прагнення, сприйняття світу утворюють єдиний феномен етико-естетичної цінності, який зберігає елемент незбагненності, недосяжності, і, завдяки цьому, духовної піднесеності. Етико-естетичні цінності композитора функціонують у формі ідеалу, що є організуючим і цільовим началом його творчості. Саме ідеал виступає організуючою силою, що перетворює творчість Месіана на цілеспрямований креативний процес, в якому основну роль відіграє вища цінність у вигляді емоційно-образних узагальнень. Унікальність Месіана полягає в тому, що він не лише на словах, але й в музичних образах передає живе споглядання Святої Трійці, що і є єдиним цілим в прообразі Бога.

Доречним є питання: яким чином художній світ музики О.Месіана залучається до процесу його духовної еволюції? Духовна активність сформувала індивідуальність композитора, спрямувала його сили на створення нових рис, була стимулом до сприйняття та перетворення всезагального та духовно-почуттєвого на індивідуальному суб'єктивному рівні. Композитор пройшов шлях становлення надздібної індивідуальності, для якої першочерговим є те, що музика шукає Бога щогодинно і повсюди.

Безперечно, духовний світ Месіана, його споглядання божественного втілюється в музичних образах і є узагальненим віддзеркаленням явищ дійсності і духовного світу людини. Композитор розробив свою складну художньо-емоційну систему образів, яка складає зміст його творів. У самотній творчості Месіана яскраво простежується єдиний монообраз – образ божественної любові. Це визначення дає сам Олів'є Месіан. В інтерв'ю Клода Самюеля на запитання про три лінії (католицька віра, Трістанівська Любов, природа), довкола яких викристалізувалася особистість, Олів'є Месіан відповідає: «і, зрештою, вони зливаються в одну єдину думку: божественну любов» [11]. Саме це визначення може слугувати основним змістом творчості Месіана.

На думку В. Алеєва, дослідника фортепіанної творчості Месіана, ідея монообразу розкривається в аспектах різних психологічних станів. Він зазначає: «одиницями «образо-творчості» можуть виступати як «події», так і «стани», що відображають відповідно динамічне і статичне начала творчості композитора» [1, с. 6]. Багатоаспектність монообразу проявляється через різноманіття в єдності. Архітектоніка монообразу має багатоскладову природу, яка постає в цілісній системі художніх образів, що мають різні форми виразовості в залежності від специфіки змісту і задуму. Аналізуючи творчість Олів'є Месіана, можна визначити найважливіші складові монообразу композитора: образи Бога, любові, пантеїзму, часу, простору, тривалості, кольору, чисел, ритму, медитації, кристалу, космологічного начала, дзвонів та ін..

Висновок. Створені Месіаном образи католицької ортодоксії і пантеїстичного космополізму підносять містичне призначення музики як «акту віри». Духовність для Месіана є реальною, персоніфікованою, а музику він відчуває як синтез матеріального та ідеального, природи та духу. Християнські мотиви, зафундаментовані у творчості композитора, вивищують духовні засади його світобачення, його концепцію гуманізму. У результаті композитор творить єдиний монообраз божественної любові. Усвідомлення того, що саме дух став основою творення месіанівських образів, допоможе зрозуміти його музику.

Таким чином, можемо стверджувати, що основні смислові шари творів Месіана викликають асоціативні аналогії з музикою християнської літургії. Тому музичні образи композитора сприймаються як доксологічні (урочисті), евхологічні (молитовно-зосереджені), евхаристичні (подячні) тощо [12, с. 128]. Це пояснюється тим, що духовно-образна сфера його творчості формувалася на основі глибокої духовності, первнем якої стала релігійна свідомість мистця. У

результаті складних пошуків і експериментів Месіан увійшов в такий простір буття, де центром і єдиним орієнтиром є Абсолют.

1. Алеев В. Фортепианное творчество О. Мессиаана: автореферат диссертации на соискания учёной степени кандидата искусствования: 17.00.02. – музыкальное искусство / Виталий Алеев. – Москва, 1992. – 23 с. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.refefun.com/n/fortepiannoe-tvorchestvo-o-messiana>
2. Булатов М. Філософський словник / Михайло Булатов. – К. : СтилоС, 2009. – 575 с.
3. Екимовский В. Оливье Мессиаан: Жизнь и творчество / Виктор Екимовский. – М. : Советский композитор, 1987. – 304 с.
4. Зенкин К. Слово о музыкальном мире Мессиаана как знак «Божественного присутствия» / Константин Зенкин // Век Мессиаана. Сборник статей. – Москва : Научно-издательский центр «Московская консерватория», 2011. – С. 6–24.
5. Живоглядова І. Духовність та музика: проблема взаємодії / Ірина Живоглядова // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Семантичні аспекти слова в музичному творі: Збірка статей. – К., 2003. – Вип. 28. – С. 178–181.
6. Ігнатова Л. Феномен духовності у контексті музичного мистецтва як прояву внутрішньої сутності людини / Лариса Ігнатова // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Духовна культура України: традиції та сучасність: збірник наукових статей / [редактор-упорядник М.М.Скорик]. – К., 2010. – Вип. 85. – С. 22–35.
7. Мохначева О. Изменение понятия «духовность» в философско-литературной мысли XX века / Ольга Мохначева // Актуальні проблеми духовності: Збірка наукових доповідей та реферативних викладів повідомлень II-ї Всеукраїнської конференції у Кривому Розі. – Київ–Кривий Ріг, 1997. – С. 211–218.
8. Новий завіт Господа нашого Ісуса Христа. Свята Євангелія від Івана.3:8. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2003. – С. 117.
9. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів / Віктор Петрушенко. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2009. – 264 с.
10. Самойленко О. Методологічні інтенції категорії «духовність» і методичне самовизначення сучасного музикознавства / Олександра Самойленко // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського: Духовна культура України: традиції та сучасність: збірник наукових статей / [редактор-упорядник М.М.Скорик]. – К., 2010. – Вип. 85. – С.7–20.
11. Самюэль К. Беседы с Оливье Мессиааном / Клод Самюэль // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen.html>
12. Цобина Е. Концепция духовного симфонизма О. Мессиаана как феномен музыкальной культуры XX века / ЕленаЦобина // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теорії і практики освіти: збірник наукових статей / [ред.-упоряд. Г. І. Ганзбург]. – Харків : Вид-во ТОВ «С.А.М.», 2013. – Вип. 38. – С. 122–134.

В статтє освещается понятие духовности в образной сфере творчества выдающегося французского композитора XX века Оливье Мессиаана, которое универсализирует эстетическую красоту и духовный смысл его музыки.

Ключевые слова: *духовность, монообраз, свобода, гуманизм, Абсолютный Дух, ценность.*

The article describes the concept of spirituality in the imaginative field of the 20th century outstanding French composer Olivier Messiaen works which universalise the aesthetic beauty and spiritual meaning of his music.

Key words: *spirituality, monofigure, freedom, humanity, absolute spirit, value.*

УДК 7.079:792 73

Зоряна Рось

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЖАЗ-КЛУБІВ ЯК ОДИН З ВАЖЛИВИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ДЖАЗОВО-ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ В УКРАЇНІ.

Стаття присвячена актуальній проблемі національної джазології – дослідженню особливостей діяльності найбільш дієвого і результативного просвітницько-пропагандистського осередку джазового мистецтва – джаз-клубів, які стали ініціаторами в проведенні багатьох джазових фестивалів і тим самим зробили великий внесок у розвиток джазово-фестивального руху в Україні.

Ключові слова: *джаз-клуби, джазові фестивалі, джазово-фестивальний рух, пропаганда джазового мистецтва.*

© Рось З., 2015.